

BILAG til Statsrevisorernes notat om besigtigelsesrejse i februar 2008

STATSREVISORERNE

PROGRAMPUNKTER

Statsrevisorernes besigtigelser mv. under rejsen til Bangladesh og Bhutan, den 7. – 17. FEBRUAR 2008

Bangladesh 9.-12. februar

9.4.2008

Ref.: 07-000386-69

Lørdag den 9. og søndag den 10. februar

Efter en kort briefing ved ambassadør Einar Hebogård Jensen på ambassaden i Dhaka blev delegationen delt i 2 hold, da hovedparten af turen til Patuakhali-distriktet (200 km syd for Dhaka) blev foretaget i et af ambassaden lejet privatfly med plads til 6 personer. Begge hold overnattede i Patuakhali og besigtigede lørdag og søndag projekter i dette distrikt og det lidt sydligere liggende Amtoli-distrikt.

Hele det sydlige område af Bangladesh – og især kystområdet – blev ramt af en kraftig cyklon den 15. november 2007, hvilket området bar tydeligt præg af i form af væltede huse og træer samt bortfløjne tage.

Vand- og sanitetssektorprogrammet

- Statsrevisorerne besigtigede **vandforsyningsystemet i distriktsbyen Patuakhali**. Der var møde med og fremvisning ved de lokale myndigheder, idet den lokale involvering i etablering, drift, vedligeholdelse og økonomi er en del af byvandsprojektet. Godt halvdelen af byens 80.000 indbyggere bor i husstande, der pt. har adgang til indlagt vand. Der arbejdes tillige med sanitet og hygiejne, hvorfor der også var fremvisning af offentlige toiletter. I perioden 1997-2006 har den danske støtte udgjort i alt 150 mio. kr. til bysamfund i den fattige del af Bangladesh's kystbælt.
- Besigtigelse af **vandforsyning og sanitet i landområder**. I landsbyer etableres typisk en eller flere brønde ved boring i flere hundrede meters dybde. Fra brønden kan tappes vand ved en håndpumpe. Der undervises tillige i konstruktion og anvendelse af latriner. Den samlede indsats har forbedret sundheds- og levevilkår for mere end 1,1 mio. mennesker bosat i landområder i perioden 1999-2006, hvor der er investeret knap 180 mio. kr. I perioden 2006-2010 forventes en dansk støtte på 350 mio. kr., hvortil skal lægges et regeringsbidrag på 67 mio. kr.
- Besigtigelse af **vandforsyning og sanitet i landsbyskoler**. En mindre del af den samlede støtte i vand- og sanitetsprogrammet anvendes i forbindelse med skoler – dels på installationer og dels på undervisning/oplæring i hygiejne mv. Statsrevisorerne besøgte en skole, som blev halvvejs ødelagt af cyklonen i november 2007.

Landsbrugssektorprogrammet

- Statsrevisorerne besigtigede en **landsby-landbrugsskole**, hvor landmænd og -kvinder blev undervist i integreret dyrkning af afgrøder, husdyrhold og opdræt af fisk og rejer i de damme, som er tilknyttet den enkelte families brug.
- Statsrevisorerne besigtigede et **lokalt vejprojekt**, hvor kvinderne arbejdede på konstruktionen/reetableringen af en mindre lokalvej – 2 m bred – med en opbygning af sirligt udlagte lag af mursten på en fundering af sand.
- Statsrevisorerne så et **lokalt fiskerifællesskab**, hvor fiskere trak vod i en større sø. Fisk udsættes og kan "høstes" flere gange om året, hvis der fodres i det meget produktive ferskvand. Der er etableret et andelsforetagende, og bl.a. de jordløses levevilkår forbedres ved undervisning i og samarbejde omkring systematisk dambrugsdrift i det offentligt/fælles ejede vand.

Business to Business (B2B) programmet

- I Dhaka besøgte den ene halvdel af delegationen metalvarefabrikken **Unitech**. Unitech har i knap to år samarbejdet med den danske metalvarefabrik Treco, som ønskede en samarbejdspartner pga. konkurrencen fra Østeuropa og Kina. Unitechs interesse er teknologioverførsel og markedsadgang, mens Treco's interesse er billig arbejdskraft. Samarbejdet omfatter bl.a. en ordre på 20.000 brevsorteringsbakker til det Schweiziske postvæsen og produktion af en lampe til Louis Poulsen i Danmark (foreløbig 6.000 stk.). Treco har en mand hos Unitech, og samarbejdet omfatter en teknisk samarbejdsaftale og et fælles markedsføringselskab. Støtten har udgjort 4,2 mio. kr. til tegne- og måleteknikker, produktionsplanlægning, kvalitetskontrol, overfladebehandling, ISO-certificering mv.
- Den anden halvdel af delegationen besøgte Dtp-firmaet **Click House**. Den lokale partner, Visual Soft Ltd., og den danske partner, Stærk Reklamebureau A/S, har i et år haft en fælles virksomhed, Click House Ltd., som ejes med henholdsvis 25 og 75 %. Et dansk par er udstationeret fra det danske firma. Click House er på et år vokset fra 19 til 45 ansatte. Produktionen er pt. overvejende grafisk arbejde for danske kunder – fx reklameaviser. IT-arbejdet er ikke traditionelt kvindearbejde i Bangladesh, men i dag er 25 % af de ansatte kvinder - og erfaringerne er gode. Støtten udgør maksimalt 3,6 mio. kr. til teknisk assistance og træning.

Harmonisering og donorsamarbejde

- Søndag aften var der arrangeret en større reception i ambassadørens residens, hvor Statsrevisorerne havde lejlighed til at møde regeringsrepræsentanter, politikere, forretningsfolk (bl.a. fra B2B-programmet), pressen, diplomater, samarbejdspartnere og andre repræsentanter fra internationale organisationer, Danida-rådgivere og ambassadens personale.

Mandag den 11. februar

Sektorprogrammet for menneskerettigheder og god regeringsførelse

- **Underprivileged Children's Programme (UCEP)** har hidtil været et selvstændigt projekt, men vil fremover være en del af sektorprogrammet (18 mio. kr. i 2007-2010). UCEP er en national NGO, som sørger for almen uddannelse og faglige færdigheder/uddannelse samt beskæftigelsesbistand til fattige børn fra større byers slum. UCEP startede i 1972 og har i dag næsten 50 skoler med ca. 26.000 børn. Den faglige/håndværksmæssige uddannelse, som Statsrevisorerne overværede, omfatter basal praktik vedr. elektricitet, elektronik, vævning og syning, automekanik etc. Gennemførelsesprocenten er på 98 og efter gennemført uddannelse kommer 95 % af eleverne i arbejde.
- Møde med **formanden for antikorrupsionsudvalget**, tidligere generaløjntant Hasan Mashud Chowdhury, og diskussion omkring anti-korrupsions kampagne og procedurer. Bangladesh er et af verdens mest korrupte lande – nr. 162 af 180 i 2007 – og først med den nuværende formand har antikorrupsionsindsatsen været konsekvent. Indsatsen har bl.a. ført til fængslinger, hvilket har fået visse politikere til at underminere overgangsregeringen og erhvervslivet til at vise tilbageholdenhed i en grad, så det kan hæmme den økonomiske vækst. Hr. Chowdhury bekendtgjorde, at ingen ville blive skånet, hvis man opdagede korruption – heller ikke personer i militæret. Dette synspunkt blev – tillige med vigtigheden af at afholde parlamentsvalg i december 2008 som planlagt – fremhævet af Statsrevisorerne på et efterfølgende pressemøde (som medførte forsideartikler i næste dags aviser – jf. at landet ledes af en overgangsregering indsat af militæret).
- Møde med **Bangladesh's rigsrevisor**, Ahmed Ataul Hakeem, som samme dag var blevet udnævnt til posten som rigsrevisor. Hr. Hakeem har bl.a. været næstkommanderende i Rigsrevisionen. Mødet blev indledt med recitation fra Den Hellige Koran ved næstkommanderende, Hr. Muhammad Shafiul Alam. Rigsrevisor udpeges af præsidenten for en 5-års periode. Rigsrevisionens beretninger afgives til præsidenten, som fremsender dem til Parlamentet via Public Accounts Committee (PAC). PAC udvælger kritiske forhold fra beretningerne, som man i samarbejde med Rigsrevisionen forelægger – evt. ved møder – for forvaltningen, og på baggrund heraf udarbejdes der en betænkning, som sammen med beretningerne forelægges parlamentet. Rigsrevisionen følger op på ministrenes reaktioner på PAC's afgørelser og rapporterer herom til PAC. Rigsrevisionen fra Bangladesh har i november 2006 indgået en samarbejdsaftale med den danske Rigsrevision.
- Møde med **Foreign Advisor** (Overgangsregeringens udenrigsminister), Hr. Iftekar Ahmed Chowdhury om den politiske situation i Bangladesh. Udenrigsministeren fremhævede, at under overgangsregeringen gjaldt det om at berede vejen og bevare evnen til at manøvrere, indtil der var afholdt valg, og en ny regering kunne dannes. Arbejdet omfattede bevarelse af stabilitet i forhold til nære naboer, de industrialiserede lande, udviklingslande og verdenssamfundet, styrke markedsorienteringen over for gamle og nye handelspartnere samt søge frihandelsbetingelser, tiltrække investeringer og spille en proaktiv rolle i

FN, hvor Bangladesh yder et af de største bidrag af mandskab til de fredsbevarende styrker. På spørgsmål om forholdet til Myanmar/Burma svarede ministeren, at Bangladesh's stabilitet afhang af evnen til at agere forskelligt i forhold til forskellige partnere og naboer. Der var mange flygtninge fra Myanmar, og man ville gerne udvikle forekomsterne af gas. Selv om man godt kunne bruge mere plads var grænsedragningen var klar – der skulle ikke spildes ressourcer på konflikter. Af hensyn til samhandelen finansierede man pt. en vej gennem Myanmar til Kina. De overordnede mål var at samarbejde udadtil og indadtil at bevare politisk stabilitet ved landets overgang til demokrati. Men det var ikke uvæsentligt, at bevare og udbrede den Bengalske kultur. Statsrevisorerne betonedede vigtigheden af at holde tidsplanen for afholdelse af et frit og demokratisk valg i december 2008.

Mandag aften var Statsrevisorerne værter ved en **officiel middag** med regeringsrepræsentanter, antikorrptionskommisæreren, rigsrevisor, politikere, forretningsfolk, presse, internationale organisationer og ambassaden.

Tirsdag den 12. februar

Formiddagssejltur på floden til lufthavnen. Indtryk af den enorme flodbåds-transport af ler (-aflejringer) til de utallige teglværker, og af de enorme rismarker, som på visse tider af året oversvømmes af vandet fra bjergene og står under flere meter vand.

Om eftermiddagen fly fra Bangladesh til Kolkata i Indien, overnatning på Hotel the Sonar. Videre onsdag morgen den 13. februar med ankomst kl. 10.30 i Paro International Airport, Bhutan.

Bhutan 13.-17. februar

Onsdag den 13. februar

Statsrevisorerne blev modtaget i lufthavnen af ambassadør Ole Lønsmann Poulsen og repræsentationschef, Henrik A. Nielsen, samt Mr. Nima Tshering, sekretariatschef i Nationalforsamlingen og Mr. Pasang Wangdi, protokolchef. Nima Tshering besøgte Danmark i 2006 og 2007 som deltager i parlamentariske delegationer.

Uddannelsessektorprogrammet

Besøg på **Paro College of Education (PCE)**. PCE er det største af Bhutans to seminarier og har 850 elever. Seminariet er fra 1975, kapaciteten er mere end fordoblet de seneste år og kapacitetens søges udbygget (da der er 11 års skolegang og stadig ca. 10 % indiske lærere). Seminariet uddanner primært lærere til folkeskolen, men fra 2001 har man haft en bacheloruddannelse, og i 2003 blev seminariet en af de 10 institutioner, der udgør Bhutans nye Kongelige Universitet. Alle kandidater (95 % gennemfører) er garanteret embede som lærer, men Undervisningsministeriets bestemmer, hvor i landet de skal

posteres. Studiestart er den 15. februar, så Statsrevisorernes så ikke mange elever, hvoraf de 250 er nye i år. PCE modtager ikke dansk bistand direkte, men gennem uddannelsessektorprogrammet.

Sektorprogram for god regeringsførelse og menneskerettigheder

- Møde med ***Nima Tshering, sekretariatschef i Nationalforsamlingen*** og tidligere medlem af PAC i den gamle Nationalforsamling. Den gamle Nationalforsamling blev etableret i 1953 af kongen og holdt 2 årlige møder. Siden 1998 har Nationalforsamlingen haft lovgivende magt, og regeringen er ansvarlig over for Nationalforsamlingen, som også kunne afsætte kongen, såfremt der var 2/3-flertal. Gennem samarbejdsaftalen mellem det Danske Folketing og den Nationale Forsamling i Bhutan, besøgte PAC det danske Folketing og Statsrevisorerne i marts 2007. Valget til den nye Nationalforsamling er fastsat til den 24. marts 2008, hvor der vil blive valgt 47 medlemmer opstillet i enkeltmandskredse. Herefter vil Parlamentet bestå af et Nationalråd (overhus) med 20 folkevalgte og 5 kongeligt nominerede medlemmer og af Nationalforsamlingen (underhus) med 47 medlemmer valgt blandt de to godkendte partiers kandidater. Nationalforsamlingen har de vigtigste lovgivnings- og budgetmæssige beføjelser og udpeger regeringen – og har modtaget dansk støtte på kr. 16 mio. af lokalbevillingen til forberedelse af en ny mødesal med plads til 100 medlemmer.
- Møde med ***Dasho Kunzang Wangdi, Ledende Valgkommissær for Bhutans Valgkommission***. Dasho Kunzang Wangdi er tidligere rigsrevisor. Valgkommissionen er et forfatningsmæssigt organ og ansvarlig for forberedelse og udførelse af nationale og lokal-regerings valg. Kommissionen har 3 medlemmer, en stab i Thimphu på ca. 40 og i hvert distrikt 3 lokale embedsmænd. Kommissionen har uddannet et stort korps valgtilforordnede (lokale embedsmænd), men det største arbejde har været den nøje registrering af vælgere – for første gang i landets historie. Af de ca. 400.000 potentielle vælgere nåede man op på at registrere ca. 95 % inden valget til Nationalforsamlingen den 24. marts 2008. Registreringen er dokumenteret i 20 trykte valg-bøger – en for hvert distrikt – hvor de stemmeberettigede er opført med navn, billede, adresse og personnummer. Det er registreringer, som er en forudsætning for anvendelsen af de elektroniske stemmemaskiner. Valgkommissionen stod for valget til det nye Nationalråd, som blev afholdt i 15 distrikter den 31. januar 2007 og i de resterende 5 den 29. januar 2008. Alt gik godt med en stemmeprocent på 55. Kommissionen har lagt en streng linie for godkendelse af partier (i første omgang kun 2 – et af svarene var, at et lille parti ikke som i Danmark skal kunne afgøre regeringsmagten), opstilling af kandidater (mindst 25 år og højst 65 år – en aldersgrænse, som også gælder kongen), valgkampen mv. Embedsmænd skal sige deres stilling op, hvis de vil kandidere – og kan ikke genindtræde som embedsmænd, hvis de ikke opnår valg. Valgkommissionen modtog kr. 2,9 mio. som budgetstøtte i 2007.

Onsdag aften: Leder af LOD, Henrik A. Nielsen, vært ved en **uformel middag** i residensen for delegation og med deltagelse af ambassadør Ole Lønsmann Poulsen, ambassaden i New Delhi. Briefing om besøgsprogrammet, den danske støtte og Bhutan generelt.

Torsdag den 14. februar

Besøg på **Liaison office of Denmark (LOD)**. LOD er den danske repræsentation in Thimphu, ansvarlig for den totale administration af programmet, ledet af den danske chef og rådgiver, Henrik A. Nielsen, hvis stab består af otte bhutanesere.

Sektorprogram for god regeringsførelse og menneskerettigheder

- Møde med **Højesteretspræsident siden 1998, Lyonpo Sonam Tobgye**. Højesteretspræsidenten har været formand for forfatningskomiteen 2001-2007 og er pt. fungerende leder (Chief Adviser) for det forretningsministerium, som bl.a. har ansvaret for Valgkommissionen og afholdelse af det kommende valg. Højesteretspræsidenten oplyste, at Bhutans nye grundlov skyldtes kongens ønske om at dele magten med folket – som ellers er godt tilfredse med kongedømmet og ikke nærer noget større ønske om folkestyre. Man havde bl.a. kigget nærmere på den danske grundlov, som var prisværdig kort. Man havde prioriteret fundamentale menneskerettigheder og magtdeling. Aldersgrænsen på 65 var et stærkt signal i en verdensdel, hvor den største værdi iflg. Buddha er alderdommen. Udvikling af nye ledere var målet, magten skulle gives videre til nye generationer, og hvis parlamentarikerne ikke var tilfredse, måtte de ændre grundloven. Men love skulle ikke gennemføres i hast – derfor havde man valgt tokammersystemet. Man satsede på en stabil regering, og derfor frygtede man et multipartisystem. Men han var sikker på, at der ville være flere landsdækkende partier ved næste valg, da der var 6-7 partier på regionalt plan. Retssystemet har 3 niveauer: Nogle få underdistriktsdomstole, 20 distriktsdomstole og en højesteret, som også er næst øverste appelmyndighed. Øverste appelmyndighed er som hidtil kongen. Danmark har støttet domstolene med kr. 22 mio. (1993 – til dato) ved lokalbevillinger.
- **Audiensen hos Hans Kongelige Højhed, den 5. konge af Bhutan, Jigme Khesar Namgyel Wangchuck** blev desværre aflyst i sidste øjeblik.
- Møde med **departementschef i Finansministeriet, fr. Dasho Yanki T. Wangchuk** og **sekretariatschef i for Planlægningskommissionen, mr. Karma Tshiteem**. Finansministeriet har indtil den 1. september 2007 været hovedkoordinator af den modtagne udviklingsbistand, men rollen er nu overtaget af Planlægningskommissionen, idet arbejdsområdet varetages af den kommission, som også har ansvaret for at opføre "brutto-lykke-nationalproduktet" (GNH(-appiness)). Udgangspunkter er glæden ved traditioner, klædedragt og klimaet, men pga. fremtidens udfordringer, har man indført begrebet GNH – som står i grundloven. Det skal være et officielt glædesindeks under stadig udvikling. I det vægtede indeks indgår fx sikkerhed, korruption, indkomst, sociale ydelser, sundhed og institutioner for børn og ældre. Det blev

oplyst, at andelen af kvinder i den offentlige administration er på 29 %, at kvinder er ligeberettigede, og at 2 ud af 10 departementschefer er kvinder. Bhutan har ikke tidligere opereret med begrebet fattigdom. Først i den 9. femårsplan for 2002-2007 blev begrebet anerkendt, og 25 % af budgettet blev lagt i den sociale sektor. Det forventes, at den nye femårsplan vil lægge yderligere vægt på privatsektorudvikling og beskæftigelsesfremme. Indkomster beskattes pt. med 25 % hos private og med 30 % i firmaer. Dansk støtte ydes til Finansministeriets kapacitetsudvikling, og i fællesskab med Verdensbanken støttes udvikling af nye indkøbsformer.

- Frokostmøde med **redaktører fra Kuensel og Bhutan Times**, 2 ugeaviser, der kommer 2 gange om uge. En 3. ugeavis er Bhutan Observer og derudover omfatter medierne radio- og tv-stationen Bhutan Broadcasting Service Corporation (BBSC). Kuensel udkommer i et oplag på 5.000 på lokalt sprog og 12-15.000 på engelsk. Bhutan Times kommer i et lignende oplag, men kun på engelsk. Begge aviser har en hjemmeside. Kuensel har monopol på statsopgaver – fx stillingsannoncer – og begge har private annoncer. Adspurgt svarede begge, at pressen var fri, men at der ikke kunne gøres grin med religiøse emner. Radio og TV var først for nylig blevet en udfordring, men den største konkurrent var almindelig sladder. BBSC har modtaget 15 mio. kr. og Kuensel 18 mio. kr. i støtte via programmet for god regeringsførelse og lokalbevillinger.
- Møde med **rigsrevisor, mr. Ugen Tshewang, The Royal Audit Authority (RAA)**. Den første rigsrevisor i Bhutan blev udnævnt i 1969, og RAA fik i 2006 nyt lovgrundlag med Bhutans Rigsrevisorlov (tidligere kongelig). Rigsrevisors årsrapport tilgår kongen, regering, parlamentet, PAC og institutionerne – men bliver pt. ikke offentliggjort. PAC udgøres af 5 parlamentsmedlemmer og afgiver indstilling til Parlamentet. Andre beretninger omfatter fx anbefalinger eller forvaltningsrevision. Alle offentligt ansatte skal have et ACC – et "Audit Clearance Certificate" – udstedt af Rigsrevisionen. ACC er en stor opgave og et centralt dokument, da det afgør embedsmandens mulighed for forfremmelse, studier, kurser og pensioner. Man videregiver straks evt. korruptionssager til antikorrupsionskomiteen. RAA har gennemgået en betydelig kvalitativ udvikling (dokumenteret ved ekstern evaluering i 2006), har øget fokus på forvaltningsrevision, og har modtaget i alt kr. 9 mio. i bistand fra Danmark, herunder teknisk bistand skatteministeriet.
- Møde med **fr. Neten Zangmo, formand for Antikorrupsionskomiteen (ACC)**. ACC blev etableret i 2006 og har modtaget kr. 0,7 mio. til kapacitetsopbygning. Korruption har ikke hidtil udgjort noget væsentligt problem i Bhutan. I 2006 var landet opført som nr. 32 af 163 lande på Transparency International's korruptionsindeks (Danmark er pt. nr. 1). Man frygter stigende korruption med indførelse af parlamentarisk demokrati, større udvikling af den private sektor og ved regionaliseringens gennemførelse. Komiteens udgangspunkt var, at antikorrupsion var alles opgave. Det var udgangspunktet for antikorrupsionskampagner, som kongen deltog aktivt i. Man havde i praksis fungeret 2 år og haft 26 sager, hvor retssystemets hårdeste dom var 4 års fængsel, til en

offentlig ansat, som havde modtaget returkommission fra en entreprenør i forbindelse med en anlægsopgave.

- Møde med **de politiske partier**, først med People's Democratic Party (PDP) og senere møde med Druk Phuensom Tshogpa (DPT). Der er kun godkendt to politiske partier til valget af Nationalforsamlingen den 24. marts 2008. De to partier ledes af tidligere landbrugsminister Sangay Ngedup (PDP) og af tidligere indenrigsminister Jigme Thinley (DPT). DPT blev først dannet i september 2007 (efter mange opfordringer!) og har 5 tidligere/pensionerede ministre (som jo er embedsmænd) blandt de 47 kandidater. PDP er stiftet i marts 2007 og opstiller 2 tidligere ministre. I begge partier er en overvægt af kandidater med en baggrund som embedsmænd. Partierne adskiller sig meget lidt fra hinanden – begge lægger stor vægt på deres højre etiske standard, de er ubestikkelige og kompromisløse, når det gælder deres principper – men valgkampen skal også føres efter de stramme regler, som valgloven og Valgkommissionen har opstillet. Mudderkastning er ikke tilladt, og valgkampen må kun føres for valgfondens meget begrænsede offentlige midler. Der er tildelt hvert parti 10 minutters taletid i radioen (kan opdeles) og der er fastsat en Tv-debat mellem partierne den 17. februar 2008 (PDP mødte ikke op til den første Tv-debat). Statsrevisorerne fik ikke noget indtryk af forskelle i partiernes visioner og holdninger, og partiprogrammerne – der fx ikke må referere til sociale forhold – var i øvrigt endnu ikke godkendt af valgkommissionen.

Torsdag aften var den kongelige regering/Nationalforsamlingens sekretariat vært ved en middag for Statsrevisorerne og repræsentationen.

Fredag den 15. februar

En 2-timers biltur med et kort stop i Dochula passet, hvor Druk Wangyal Temple er beliggende. Herefter et dagslangt program "på landet".

Uddannelsessektorprogrammet

- Besøg ved den **tekniske skole i Khuruthang** – Vocational Training Institute. I perioden 2007-2012 vil ca. 9.000 årligt forlade folkeskolen i Bhutan. Videregående uddannelse giver ikke længere automatisk adgang til offentlig ansættelse, og Bhutan har et akut behov for faglige og erhvervsmæssige uddannelser. Landets 6 tekniske og erhvervsfaglige skoler har en kapacitet på 1.000 elever, så en indsats er nødvendig. Den danske komponent forventes dækket af et budget på 15 mio. kr. i perioden 2008-2013. Skolen i Khuruthang har 168 elever og tilbyder faglige uddannelser inden for elektricitet, mekanik og IT. Desværre ankom Statsrevisorerne umiddelbart inden forårssemesterets start, så der var ingen elever på skolen, som blev fremvist af et par lærere.

Sundhedssektorprogrammet

- Besøg ved **en basal sundhedsklinik – Basic Health Unit (BHU)** – i landsbyen Shengana, Punakha distrikt. Sundhedssektorens ydelser er gratis og prioriteres højt af regeringen i Bhutan. Den primære sundhedspleje er et vigtigt element ved fattigdomsreduktion og vægtes højt i opgørelsen af "bruttona-

tionallykken". Danida har støttet den primære sundhedsbehandling siden 1990. Antallet af BHU'er er steget fra 72 i 1990 til 176 i 2004, så dækningen på landsplan er 90 %. I Punakha findes et distriktshospital og ni kommuner og en by med hver sin BHU. I Shengana er BHU'en bemandet med en sundhedsassistent, en jordemor og en medhjælper. Klinikken ligger centralt i kommunen, og kan nås fra den fjerneste landsby ved 2 timers gang. Klinikken var midlertidigt lukket pga. af en nødvendig restaurering, men de 4 små lokaler gav et godt indtryk af en basal sundhedsklinik. Klinikken blev fremvist af distriktslægen, som oplyste, at sundhedstilstanden især var forbedret pga. af hygiejniske foranstaltninger – rent drikkevand og bedre sanitære installationer.

- I landsbyen Shengana besøgte man **drikkevandforsyningsanlægget** – et beskyttet indtag fra naturlige kilder i bjergene og rørlagt til vandposter – og beså de sanitære forbedringer i form af husstandenes latriner. Husstandene betaler et mindre beløb til en konto for vandanlægget, som vedligeholdes af en operatør fra landsbyen. 90 % af Bhutans befolkning har i dag adgang til rent drikkevand. Indbyggere i Shengana ernærer sig fortrinsvis ved landbrug – bl.a. rød ris – og husene er dårlige: små, med stiger i stedet for trapper og uden glas i vinduerne, skønt vintrene er koldere end i Danmark. I alle husene var bemærkelsesværdige buddhistiske altre. Indbyggerne var glade for elektriciteten, som blev fremført i 2003, og bl.a. betød et fald i antallet af brande og brandsårsulykker.

Sektorprogram for god regeringsførelse og menneskerettigheder

- Efter 25 minutters gang – bl.a. over en hængebro over floden Pho, nær det sted, hvor floderne Pho (far) og Mo (mor) løber sammen – besøgte Statsrevisorerne **Punakha Dzongkhag, en distriktsadministration**. Punakha Dzong dateres til 1637 og landets første monark, Kong Ugyen Wangchuck, blev kronet her den 17. december 1907. De 20 dzongkhag'er (distriktsadministrationer) i Bhutan har til huse i såkaldte dzong'er, som også huser munkevæsenet og distriktsdomstolen. Distriktsadministratoren er som alle øvrige embedsmænd – også lokalt – udnævnt af den kongelige embedsmandskommission, men det er hensigten at decentralisere visse statslige opgaver og overdrage dem til folkevalgte lokalregeringer i de i alt 20 distrikter og 205 kommuner. Valgene forventes afholdt i 2008, og når der er opbygget en lokal kapacitet og forvaltningsevne, skal 20-30 % af det statslige budget forvaltes lokalt. For tiden planlægger LOD, hvordan man i et samarbejde med andre partnere kan støtte kommunalreformen. Statsrevisorernes besøg blev præget af et storslået optog, hvor munke og hellige krigere gik i en farverig procession, som endte med opstilling i dzongens gård, som hyldet til chefmunken på en balkon.

Fredag aften var Statsrevisorerne værter ved en **officiel middag** med repræsentanter for den kongelige regering, valgkommissæren, rigsrevisor, danske rådgivere og forretningsfolk, presse, internationale organisationer og repræsentationen.

Lørdag den 16. februar: **Hjemrejse via Bangkok**, hvor ambassadør Michael Sternberg tog sig af Statsrevisorerne indtil afgangen mod London lidt over midnat.

Delegationen

Statsrevisorerne:

Formand Peder Larsen
Helge Adam Møller
Svend Erik Hovmand
Mogens Lykketoft
(Henrik Thorup og Manu Sareen måtte melde afbud)

Rigsrevisionen:

Rigsrevisor Henrik Otbo
Fuldmægtig Stine Dahlgaard

Statsrevisorernes Sekretariat:

Sekretariatschef Gitte Korff
Souschef Jens Frederik Rasmussen

Udenrigsministeriet:

Ambassadør Carsten Nilaus Pedersen

Ansvarlige på repræsentationerne:

Ambassadør Einar Hebogård Jensen, Ambassaden i Dhaka
Ambassadør Ole Lønsmann Poulsen, Ambassaden i New Delhi
Repræsentationschef, Henrik A. Nielsen, Repræsentationen Thimpu
Ambassadør Michael Sternberg, Ambassaden i Bangkok